

УДК 338.2

JEL classification: D29

Данилов А.В.*магістр, КПП ім. Ігоря Сікорського***Кавтиш О.П.***к.е.н, доцент КПП ім. Ігоря Сікорського*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано теоретичні підходи до сутності виробничого потенціалу підприємства, серед яких ключове місце займають ресурсний, структурний (функціональний) та цільовий (результативний). Визначено їх спільні та відмінні риси, охарактеризовано переваги та недоліки кожного з них. Уточнено поняття «виробничого потенціалу», діагностовано місце виробничого потенціалу у системі економічного потенціалу підприємства. Зазначено, що виробничі ресурси не є ототожненням виробничого потенціалу, а є лише його складовою частиною. Виробничий потенціал є більш широким поняттям і включає в себе не тільки виробничі ресурси, але й здатність до ефективного та раціонального їхнього використання у необхідному обсязі у відповідні терміни. Роль, яку відіграє виробничий потенціал у господарській діяльності підприємства, носить важливий характер та є ключовою для промислових підприємств. Обґрунтовано та систематизовано фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на характер, стан та можливості управління виробничим потенціалом промислових підприємств.

Ключові слова: виробничий потенціал підприємства, ресурсний підхід, структурний підхід, цільовий підхід, виробничі ресурси, можливості, управління потенціалом.

Постановка проблеми. Основою розвитку будь-якої економіки країни, насамперед, є сфера виробництва, де формуються умови для процесу суспільного відтворення. Сфера виробництва може бути визначена поняттям виробничий потенціал, що має складну структуру та характеризується відповідними рівнями за підсистемами економіки. Базовими суб'єктами, які при цьому відповідають за його раціональне формування, акумуляцію, використання, нарощення відіграють промислові підприємства. Відповідно, кожен суб'єкт підприємницької діяльності має адекватно оцінювати рівень власного виробничого потенціалу. Оцінка можливостей виробничої діяльності підприємства є передумовою прийняття управлінських рішень щодо розширення, перепрофілювання, удосконалення виробництва, зменшення чи збільшення випуску продукції та ін. в той же час, правильна оцінка та прийняття управлінських рішень

містять у основі розуміння сутності та структури виробничого потенціалу. Саме тому питання виявлення сутності виробничого потенціалу підприємства є актуальним предметом дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сутності виробничого потенціалу підприємства присвячено роботи провідних вітчизняних та закордонних дослідників. Серед них слід виділити А.І. Анчишкіна, В.М. Архипова, Е.Б. Фігурнова, А.А. Задоя, М.Л. Горшкова, В.Н. Авдєєнко, В. А. Котлова, Д.К. Шевченко, Л.Д. Ревуцького та інших, праці яких стали значним внеском у розвиток обраної для дослідження теми.

Мета. Метою наукового дослідження є аналіз та систематизація теоретичних підходів до сутності виробничого потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі потенціал підприємства в загальному розумінні розглядається як можливості компетенцій та системи ресурсів підприємства надавати результат зацікавленим особам шляхом реалізації відповідних бізнес-процесів [1]. При цьому він характеризується своєю внутрішньою структурою, де для промислових підприємств особливого значення набуває саме виробничий потенціал. При цьому, поняття «*виробничий потенціал підприємства*» в загальному розумінні відображає сукупність натурально-речовинних і вартісних характеристик виробничої бази, що виражається у здатності підприємства виготовляти продукцію певного складу, якості та технічного рівня у обсягах, достатніх для задоволення споживчого попиту.

Узагальнимо наукові трактування поняття «*виробничий потенціал підприємства*» (табл.1).

На основі табл. 1 можна дійти висновку, що історично поняття виробничого потенціалу конкретизувалось та уточнювалось у межах трьох основних наукових підходів: ресурсного, структурного (функціонального) та цільового (результативного).

Ресурсний підхід побудований на тлумаченні виробничого потенціалу як сукупності виробничих ресурсів. Цей підхід розглядає виробничий потенціал як суму вартісних та фізичних оцінок окремих його складових [2]. Одним із перших у науковій літературі використав дане поняття Анчишкін А., який розглядав виробничий потенціал як «*набір ресурсів, які в процесі виробництва набувають форми факторів виробництва*» [3]. У період свого створення таке тлумачення могло вважатися повним та вичерпним, проте на сьогоднішній день воно є частковим, адже не враховує потенційні можливості підприємства. У пізніших роботах тлумачення виробничого потенціалу є ширшим та більш повним за попередні, адже враховує також потенційні можливості поряд із наявними у підприємства ресурсами.

Аналіз цих визначень дає можливість узагальнити, що представники ресурсного підходу мали спільні риси стосовно трактування поняття «*виробничий потенціал підприємства*» [3; 4; 9]: зокрема, прихильниками

даного підходу є представники кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст., тобто ті, що стояли біля витоків виникнення та розвитку поняття виробничого потенціалу; основне призначення ресурсного підходу, згідно їх трактування, полягає у визначенні оптимального співвідношення ресурсів; поняття виробничого потенціалу не пов'язувалося з метою здійснення господарської діяльності підприємства.

Таблиця 1

Підходи до сутності поняття «виробничий потенціал підприємства»

Автор	Визначення виробничого потенціалу
1	2
Абалкін Л. І.	узагальнена збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця і часу
Лукінов І.	«кількість та якість ресурсів, що знаходиться у володінні тієї чи іншої господарської системи»
Авдєєнко В.	можливості господарської системи виробляти продукцію або можливо продуктивних сил забезпечувати певний ефект
Альошин О., Карапейчик І.	здатність економічного суб'єкта до певної діяльності, що відображає максимально можливий сукупний результат такої діяльності;
Анчишкін О., Антипов К.	сукупність ресурсів, які в процесі виробництва набувають форми факторів виробництва
Архангельський І.	засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізованими для досягнення певної мети або вирішення певного завдання
Краснокуцька Н.	можливості системи ресурсів і компетенцій підприємства створювати результат для зацікавлених осіб за допомогою реалізації бізнес-процесу
Шевченко Д.	сукупність виробничих ресурсів, об'єднаних у процесі виробництва та таких, що мають певні потенційні можливості у сфері виробництва матеріальних благ та послуг
Котлов В.	складна система ресурсів виробництва, що знаходяться у взаємозалежності та взаємозв'язку
Іщук С.	складна, організована, динамічна система, сформована з множини елементів, що перебувають у взаємодії та взаємозв'язку і виконують різні функції під час процесу виготовлення продукції необхідної якості та кількості у терміни, які визначає ринок
Архангельський І.	це запаси, засоби та джерела, якими володіє підприємство та які можуть бути мобілізовані ним задля досягнення певної мети або розв'язання певної задачі
Федонін О.	сукупність ресурсів, навичок і можливостей керівників, спеціалістів інших категорій персоналу, пов'язаних з виробництвом товарів та здійсненням послуг, отриманням максимального доходу та забезпеченням сталого функціонування та розвитку підприємства

Джерело: згруповано автором на основі [2-4; 6-9]

Структурний підхід зосереджує увагу на дотриманні раціональної структури виробничого потенціалу підприємства. Він вимірює його величину, виходячи з нормативних співвідношень та прогресивних норм, заданих найбільш досконалими технологіями, загальною організацією виробництва та організацією окремих його підсистем з тих, що знаходять своє використання в галузі [2]. Представлені тлумачення є більш глибокими від попереднього підходу, оскільки в них виробничий

потенціал підприємства розглядається не лише як набір певних ресурсів, а як їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Виходячи з цього, основними рисами структурного підходу до тлумачення поняття «виробничий потенціал» підприємства є: розгляд предмету дослідження як системи, яку вони формують у своїй взаємозалежності та взаємозв'язку, а не як набору ресурсів; пошук оптимальних співвідношень складників виробничого потенціалу підприємства з метою його найбільш ефективного використання.

Цільовий підхід (результативний), що спрямований на виявлення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей. Цей підхід розраховує величину виробничого потенціалу за рівнем відповідності окремих складових елементів потенціалу необхідному, можливо, ідеальному уявленню про структуру, склад та механізми функціонування потенціалу з метою виготовлення конкурентоспроможної продукції. Цільовий підхід також знаходить відображення у нормативних «деревах цілей» («деревах проблем»), які використовуються на підприємстві, з широким спектром локальних та системних оцінок окремих елементів та взаємозв'язків [2].

На основі цих суджень можна зазначити, що за визначеннями прибічників даного підходу: виробничий потенціал є сукупністю не лише наявних ресурсів, але і потенційних можливостей підприємства стосовно досягнення поставленої мети його діяльності; кінцева мета діяльності підприємства кожним дослідником для себе визначається самостійно (коротко-, середньо-, довгострокова), а отже, сутність та структура поняття «виробничий потенціал підприємства» не є уніфікованим.

В той же час, слід зазначити, що ресурсний підхід є базовим у їх структурі, а цільовий та структурний уточнюють та доповнюють його.

Структура виробничого потенціалу узагальнено зображена на рис. 1 [5].

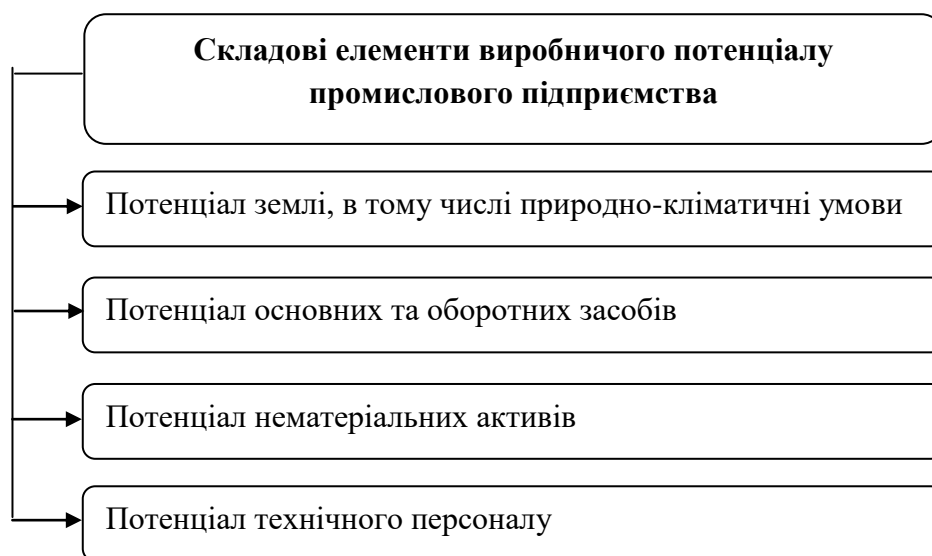

Рис. 1. Структура виробничого потенціалу промислового підприємства

Його структура, величина, можливості та результати визначаються на основі факторів та умов впливу. Вони носять екзогенний та ендогенний характер. І можуть класифікуватись за критеріями характеру (фінансово-економічні, організаційно-правові, соціально-психологічні) і сфери впливу (безпосереднього та опосередкованого впливу), можливостями прогнозування, управління та регулювання, тривалістю дії.

Зовнішні фактори також можна визначати як системні і несистемні, тобто ті, що діють як на стан виробничого потенціалу конкретного підприємства, так і загалом на параметри функціонування всіх інших його рівнів тощо, а також ті, що переважно чинять вплив на виробничий потенціал конкретного суб'єкта.

Найбільший вплив на структуру і стан виробничого потенціалу підприємств чинять фактори середовища безпосереднього впливу. Серед зовнішніх варто виділити: безпосередньо пов'язані з оточуючими елементами підприємства, тобто, конкуренти, постачальники та діючі і потенційні клієнти, які формують попит, інститути та інституції.

Серед факторів внутрішнього безпосереднього впливу доцільно визначити: стан розвитку інфраструктури, нормативно-правового забезпечення функціонування підприємств, параметрів організації діяльності підприємства за складовими економічного потенціалу, у т.ч. корпоративного управління, стереотипи, уявлення, типи поведінки, що застосовуються по відношенню до ключових стейкхолдерів, а також кваліфікація та компетентність працівників, ступінь морального і фізичного зносу основних засобів тощо.

Таким чином, узагальнюючи всі вищенаведені підходи та результати аналізу, можна зробити висновок, що виробничий потенціал підприємства: є сукупністю можливостей підприємства та наявних у нього ресурсів, які підприємство використовує для виконання поставлених цілей та характеризує його здатність задовольняти споживчий попит з вигодою для себе та за найменших витрат матеріальних, фінансових та інших ресурсів з урахуванням сили та напрямку впливу факторів середовища.

Висновки. Тлумачення поняття «виробничий потенціал підприємства» як економічної категорії й досі залишається дискусійним. Вчені не дійшли єдиного висновку стосовно представлення його сутності, оскільки дана економічна категорія постійно розвивається. На разі існує три базові підходи до визначення виробничого потенціалу підприємства: ресурсний, структурний та цільовий (функціональний), кожен з яких має власні особливості. Проаналізувавши дані підходи, можна прийти до висновку, що вони є еволюційними формами відображення даного поняття з точки зору розширення його змісту. Авторами було запропоновано узагальнене визначення виробничого потенціалу підприємства як сукупності можливостей підприємства, спрямованих на задоволення споживчого попиту з найбільшою вигодою за найменших витрат з боку

підприємства з рахуванням впливу екзогенних та ендогенних факторів середовища.

Теоретичне і практичне значення роботи полягає в поглибленні та розширенні теоретичних основ сутності виробничого потенціалу та визначенні структурних елементів і факторів впливу на виробничих підприємствах.

Список використаних джерел

1. Авдеенко В.Н., Котлов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия/В.Н.Авдеенко,В.А.Кот-лов. – М. : Экономика, 1989. – 240 с.
2. Андрощук Д.В. Теоретичні питання визначення та оцінки виробничого потенціалу підприємства/Д.В.Андрощук// Університетські наукові записки. – 2009. – № 1-2 (13-14). – С. 374-380.
3. Анчишкин А.И. Наука-техника-экономика / А.И. Анчишкин ; 1-е изд. – М. : Экономика, 1986. – 384 с.
4. Архангельский В.Н., Зиновьев Л.Е. Управление научно-техническим прогрессом в машиностроении / В.Н. Архангельский, Л.Е. Зиновьев. – М., 1983.
5. Архипов В.М. Проектування виробничого потенціалу об'єднань (теоретичні аспекти). Л. : Изд-во ЛГУ, 2013.
6. Давискіба К.В. Економічний потенціал регіону та його ефективне використання в умовах ринкової трансформації: автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.10.01 / К.В. Давискіба. – Х., 2012. – 20 с.
7. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навч. посіб.] / Н. С. Краснокутська. – Х. : ХДУХТ, 2005. – 287 с.
8. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навч. посіб.] / [О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк]. – К. : КНЕУ, 2006. – 316 с.
9. Шевченко Д.К. Проблемы эффективности использования экономического потенциала / Д.К. Шевченко – Владивосток : Изд. Дальневост. ун-та, 2013. – 156 с.
10. Бейкінська Г. М. Закономірності, характеристики та фактори формування виробничого потенціалу підприємства [Текст] / Глобальні та національні проблеми економіки // Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського – с. 299 – 304
11. Капустін О. О. Основи формування виробничого потенціалу агропромислового комплексу в системі ринкових відносин [Текст] // О. О. Капустін – Луганський аграрний університет – 6 с.
12. Хринюк О. С., Бойко Т. О. Виробничий потенціал підприємства: підходи та методи його оцінки [Текст] / Глобальні та національні проблеми економіки // Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського – с. 3 – 5
13. Жук Є. О. Виробничий потенціал як фактор розвитку підприємства за умов невизначеності [Електронний ресурс] : Режим доступу - [http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3557/1/Vchnu_ekon_2014_3\(3\)_46.pdf](http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3557/1/Vchnu_ekon_2014_3(3)_46.pdf)
14. Остапенко Т. В. Виробничий потенціал підприємств апк: поняття та оцінка [Електронний ресурс] : Режим доступу - <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/4/27.pdf>

Данилов А.В.
магістр КПІ ім. Ігоря Сикорського
Кавтыш О.П.
*к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики предприятия,
КПІ ім. Ігоря Сикорського*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СУЩНОСТИ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье проанализировано теоретические подходы к сущности производственного потенциала предприятия, среди которых ключевое место занимают ресурсный, структурный (функциональный) и целевой (результативный). Определены их общие и отличные качества, охарактеризованы преимущества и недостатки каждого из них. Уточнено понятие «производственного потенциала», диагностировано место производственного потенциала в системе экономического анализа предприятия. Обозначено, что производственные ресурсы нельзя отождествлять с производственным потенциалом, поскольку они являются лишь составной частью потенциала. Производственный потенциал является более широким понятием и включает в себя не только производственные ресурсы, но и способность к эффективному и рациональному их использованию в необходимом объеме в нужные сроки. Роль, которую играет производственный потенциал в хозяйственной деятельности предприятия, имеет важный характер и является ключевой для промышленных предприятий. Обоснованы и систематизированы факторы влияния внешней и внутренней среды на характер, состояние и возможности управления производственным потенциалом промышленных предприятий.

Ключевые слова: производственный потенциал предприятия, ресурсный подход, структурный подход, целевой подход, производственные ресурсы, возможности, управление потенциалом.

Danylov A.V.
Magister Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
Kavtysh O.P.

*PhD of Economic sciences, associated professor, associated professor of
Economics of enterprise Department, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute*

THEORETICAL APPROACHES TO THE ESSENCE OF PRODUCTION CAPACITY OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE

The article analyzes the theoretical approaches to the essence of the production potential of the company, among which the key places are occupied by the resource, structural (functional) and the target (score) approaches. Their

common and different qualities are defined, advantages and disadvantages of each are characterized. The notion of «productive capacities» is clarified and diagnosed as a place of productive capacities in the system of economic analysis of the enterprise. It is indicated that the inputs cannot be identified with production potential, as they are only part of it. Production potential is broader and includes not only production resources, but also the capacity for effective and efficient use of them in the necessary amount at the right time. The role played by the production potential in the course of business has an important impact and is a key for the industrial enterprises. Influences of external and internal environment on the structure, status and control capabilities production potential of industrial enterprises are characterized.

Keywords: production potential of the enterprise, resource-based approach, structured approach, targeted approach, production resources, capabilities, capacity management.

Данилов А.В.
an.danylov@gmail.com

Кавтиш О.П.
okavtysh@yandex.ua